

April 2023

สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย : ตัวเร่งอาณานิคมทางปัญญาในวงการการศึกษาไทย ?

ธรรมเกียรติ กัณอริ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

กัณอริ, ธรรมเกียรติ (2023) "สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย : ตัวเร่งอาณานิคมทางปัญญาในวงการการศึกษาไทย ?," *Journal of Education Studies*: Vol. 12: Iss. 3, Article 7.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.12.3.6

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol12/iss3/7>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย :

ตัวเร่งอาณานิคมทางปัญญาในวงการการศึกษาไทย ?

ธรรมเกียรติ กำนัน

นับแต่วันสิ้นศึกกับพม่าโดยแน่แท้แล้ว กระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ดังที่ตรัสว่า “บัดนี้ศึกข้างญวน ข้างพม่าไม่มีแล้วเหลือแต่ข้างฝรั่งศึกษาเขาให้ดีเถิด แต่อย่าถึงกับลุ่มหลง”

กระแสพระราชดำรัส^{๕๕}นั้นอยู่กับเงื่อนไขความ เป็นจริงทางประวัติศาสตร์ที่แน่นอนของขณะนั้น แม้บัดนี้ การศึกษาข้างญวนจะได้เริ่มก่อกรนสร้างความคิดค้นแถบบริเวณชายแดน อีกทั้งตาม ทว่าพระราชกระแสเรื่องข้างฝรั่งอันควร “ศึกษาให้ดีเถิด แต่อย่าถึงกับลุ่มหลง” ยังเป็นสัจจะที่พึงตระหนักในทุกยุคทุกสมัย

การรุกคืบหน้าของอิทธิพลตะวันตกในประวัติศาสตร์การศึกษาไทยที่เห็นโฉมหน้าอย่าง

ชัดแจ้งนั้น เริ่มแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา เป็นการแผ่ขยายอิทธิพลที่มีลักษณะก้าวหน้ากว่า เป็นสิ่งใหม่ และได้รับการเสริมพลังจากอิทธิพลทางการเมืองที่จักรพรรดินิยมรุ่นเก่าที่กำลังล่าอาณานิคม

แต่รัฐบาลไทยขณะนั้นรับสั่งเหล่าน้อย่างรู้เท่าทัน และพยายามปรับให้สอดคล้องกับสภาพเหตุการณ์บ้านเมือง และรากเงาปัทสฐานทางสังคมของเราเอง ดังเราจะเห็นได้จากการวางรากฐานระบบการศึกษาในรูปโรงเรียน การจัดการบริหารการศึกษาที่ทางอาณานิคมพยายามอิงศาสนจักร ตลอดจนการส่งพระเจ้าลูกยาเธอ ตลอดจนเจ้านายและขุนนางไปศึกษาต่าง-

ประเทศ ซึ่งมักได้รับการกำกับทางความคิดให้ตระหนักถึงความเป็นไทยเสมอ เช่น

— พระบรมราโชวาทพระราชทานแก่พระราชโอรส บรรดาซึ่งจะออกไปเรียนหนังสือในประเทศยุโรป พ.ศ. ๒๔๒๘ รัชกาลที่ ๕ ทรงกำชับเรื่องการทรงศึกษาเล่าเรียนการวางพระองค์ และห้ามละทิ้งภาษาไทย

— พระบรมราโชวาทพระราชทานนักเรียนไทย ที่ศึกษาวิชาอยู่ในอังกฤษ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงความบางตอนว่า

“เป็นแต่เรียนวิชาผิว ๆ ไปเป็นฝรั่งเช่นนั้นนับว่าเป็นอันเสียทั้งเงินและเสียราชการด้วย คอเวอนเมนต์ไทยไม่ได้ให้มาเล่าเรียนเพื่อให้เสียเงินเปล่า..... ให้เจ้าจงจำไว้ในใจว่า ถึงเจ้าจะเป็นไทยเรอ ๆ ไร ๆ เจ้าก็คงจะได้ดี ไม่จำต้องทำทำเป็นอย่างฝรั่ง..... การที่เจ้าจะเล่าเรียนนั้นต้องชวนชวายุให้ไว้วิชาเป็นอย่างดี และอย่าให้เกินกว่าตัวเจ้าจะแปลกกับคนในกรุงเทพ ฯ อย่างไร เพราะเขาก็มีความรู้เหมือนกัน”

บางกรณีจากพระบรมราโชวาทก็ได้ฉายสะท้อนให้เห็นถึงสภาพการเมืองและความระมัดระวังต่อบรรดานักเรียนนอกจะไปรับอิทธิพลเหล่านั้นกลับมาใช้ในบ้านเมืองตน ดังความบางตอนจากพระบรมราโชวาท รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชทานแก่นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษ พ.ศ. ๒๔๖๘ ความว่า

“ในเวลาที่เราเข้าไปอยู่ในสถานศึกษา ย่อมมีเวลาที่เป็นอยู่บ้างที่จะต้องฟังเขาสนทนากันถึงการเมือง เราขอเตือนสตินักเรียนว่า จะได้ยินได้ฟังอะไรก็ตามก่อนที่จะรับรองเอาเป็นของดีและน่านิยม ควรตั้งปัญหาแก่ตนเองเสียก่อนว่า

๑. ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเหมาะแก่คนไทยหรือไม่

๒. สภาพแห่งเมืองไทยในเวลานี้ ควรจะใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ ได้หรือยัง

๓. ถ้าจะใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์แก่ชนหมู่มากทั่วไปหรือจะเป็นประโยชน์สำหรับตัวเราและพวกพ้องของเราที่เป็นหมู่น้อย”

ความวิตกในการรับอิทธิพลตะวันตก โดยเฉพาะความคิดทางการเมืองนั้นมิได้เกิดล้าหลังแต่ฝ่ายรัฐบาลผู้ออกทุนเล่าเรียน หากยังมีผลพลอยกระทบถึงผู้ปกครองอีกโสดหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากจดหมายของเจ้าพระยามหิธรมีถึงบุตรที่เรียนอยู่ในอังกฤษ ปี พ.ศ. ๒๔๖๔ ความว่า

“มีผู้เตือนพ่อมากกว่าการส่งลูกไปเมืองนอกนั้น ยากประจักษ์มีคคม ต้องคอยระวัง (ถือท้าย) ให้ดี พลาดท่าจะเหมือนยังเติร์ก”

สภาพทั้งหลายดังกล่าวมานี้ เป็นความระแวงระวังในท่ามกลางการปรับตัวให้คู่กันสมัย เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยจากอิทธิพลของ

จักรพรรดินิยมเก่า คือ อังกฤษ – ฝรั่งเศส ที่ขยายอาณานิคมในภูมิภาคนี้ พฤติการณ์ของอำนาจมักมุ่งในทางการเมืองยิ่งกว่าการแทรกแซงความกดดันในวงการอื่น ๆ แต่การที่ไทยจำต้องปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้านหนึ่ง นอกจากเป็นการผลิตบุคลากรสมัยใหม่ให้ทันต่อการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินอีกด้านหนึ่ง ยังมุ่งหมายแสดงให้เห็นว่าเราเป็นชาติเจริญ หากไม่ออกคิของฝรั่งที่เห็นว่าชาติอื่นด้อยกว่าหรือป่าเถื่อนจะได้ยกเป็นเหตุในการโปรดสัตว์เข้ายึดครองในที่สุดด้วย

ดังนั้น การมองหาอิทธิพลตะวันตกในวงการศึกษไทยจึงมีอาจจะเลยมิติของกาลเวลาและสถานการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองของแต่ละระยะได้

ภายใต้คำขวัญอังกฤษเป็นดินแดนที่อาทิตย์ไม่ตกดิน และนักเรียนนอกของไทยที่ส่งไปชุบตัว ณ ประเทศในยุโรปเป็นส่วนมาก โฉมหน้าทางการศึกษานั้นเป็นอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกัน เมื่ออำนาจจักรพรรดินิยมเก่าพังทลายลง พร้อมกับการก้าวขึ้นมาเป็นจักรพรรดินิยมใหม่ของสหรัฐอเมริกา สถานการณ์ทั้งหลายย่อมเปลี่ยนไป

กล่าวเฉพาะในทางการจัดตั้งสมาคมทางการศึกษาและอิทธิพลของนักการศึกษาจาก

ประจักษ์พยานหลักฐานบางประการน่าจะกล่าวได้ว่า อิทธิพลของความคิดทางการศึกษาที่บรรดานักเรียนนอกของไทยซึ่งผ่านการศึกษาจากประเทศทางยุโรป โดยเฉพาะจากอังกฤษนั้น ไม่มีลักษณะรวมศูนย์ และบรรดาขุนนางขุนนางเหล่านั้นยังมีคติและวิธีการอย่างไทย ๆ มีวิจรรณาญาณในการเลือกรับ และไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำมากนัก

จุดกำเนิดสมาคมการศึกษาแห่งแรกของไทย เป็นการก่อเกิดในท่ามกลางวิวัฒนาการทางการศึกษาตามปกติ กล่าวคือ เมื่อมีการแก้ไขระเบียบการสอบไล่ พุทธศักราช ๒๔๓๘ จากพระราชบัญญัติการสอบวิชา พุทธศักราช ๒๔๓๓ ความจำเป็นเช่นนี้เรียกร้องให้ต้องจัดอบรมหรือประชุมครูขึ้น เพื่อให้รับความรู้และวิธีการใหม่ ๆ นำไปใช้

โดยเหตุนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พรบุนนาค) จึงตั้ง *วิทยาทณสถาน* ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๓๘ ที่สี่กั๊กพระยาศรี ไกลห่างแอลยี่รักันตี (ต่อมาย้ายไปที่โรงเรียนเด็กหรือโรงเรียนสายสวัสดิ์สถ์ฐาการ เป็นต้นเค้าสามัคยาจารย์สมาคม)

ผู้ให้การศึกษาอบรมคนแรก คือ นายสนั่น (ภายหลังได้เป็น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี)

ล่วงมาถึง วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๓ นายตรวจแขวง (ศึกษา) แขวงบางกอกน้อย ธนบุรี ขออนุญาตตั้งสภาอบรมครูที่วัดใหม่ วินัยชำนาญ (วัดเทพพล) แขวงบางกอกน้อย ตั้งชื่อว่า *สภาไทยจารย์* มีนายตรวจเป็นผู้ สอนเองทุกวันพระ และเริ่มออกหนังสือ *วิทยาจารย์* เล่มแรก เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๓

หลังจากนั้น กรมศึกษาธิการ จึงตั้งสถาน ที่ประชุมอบรมครูขึ้นเป็นทางการที่โรงเรียน ทวีธาภิเศก บริเวณวัดอรุณราชวราราม เรียก ว่า *สามัคยาจารย์สโมสรสถาน* มีเจ้าพระยา พระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) อธิบดีกรมศึกษาธิการเป็นสมานายกคนแรก ณ ที่นี้จัดประชุมเดือนละ ๒ ครั้ง ครั้งแรก ได้ เริ่มเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๓ แต่ ใช้สถานที่นี้ไม่นานนักก็ย้ายไปอยู่ที่โรงเรียน มัธยมวัดราชบูรณะ หรือ โรงเรียนสวนกุหลาบ วิทยาลัยในปัจจุบัน หลังจากนั้น กรมศึกษา ธิการ ได้พิจารณาเปลี่ยนแปลงฐานะของสถาน อบรมให้มีลักษณะเป็นสมาคม *สามัคยาจารย์- สมาคม* จึงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑ สมาชิกประกอบด้วยครูอาจารย์และ นักเรียนที่ฝึกฝนในศิลปวิทยา เป็นสมาคมที่ รัชกาลที่ ๖ ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่ยังทรงเป็นสยามมกุฎราชกุมาร พ.ศ. ๒๔๔๘

ตราสารสมาคมกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ ชัดแจ้ง คือ ให้เป็นบ่อเกิดศิลปวิทยากร เป็น ที่ชุมนุมผู้ใฝ่ใจของมวลสมาชิก อันจะเป็น อุบายฝึกหัดคนหนุ่มให้เรียนรู้ใน “โซเซียด ไชอน” ให้มีสง่าราศรีและมีความองอาจ กล้าหาญ และเป็นที่บันเทิงใจภายในที่ขอบ และมีคุณประโยชน์ทั้งการกีฬาและดนตรี ปี แรกที่ดำเนินการมีสมาชิกทั้งสิ้น ๒๑๓ คน

กิจกรรมของสมาคมที่ดำเนินการ ได้แก่ การจัดปาฐกถาพิเศษ การเปิดสอนวิชาภาษาอังกฤษ ดนตรี และวิชาชุดครู ซึ่งครูผู้เข้า ร่วมส่วนใหญ่อยู่กรุงเทพ แต่ครูต่างจังหวัด สามารถรับความรู้เหล่านั้นได้จาก “หนังสือพิมพ์ วิทยาจารย์” อันเป็นหนังสือของสมาคม สามัคยาจารย์สมาคมดำเนินการเรื่อยมาจน กระทั่งได้รับผลกระทบอย่างแรงจากผลของ สงครามโลกครั้งที่ ๒ จึงค่อยหมดบทบาทลง และเมื่อกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้ง *คุรุสภา* เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๔๘๘ สามัคยาจารย์- สมาคม จึงยุบไปโดยปริยายยังมีคำสั่งให้รวม กิจการและทรัพย์สินของสามัคยาจารย์เป็นของ คุรุสภา

ตามที่กล่าวมานี้ คงพอจะอนุมานได้ว่า ประวัติและวิวัฒนาการของสามัคยาจารย์สมาคม เกิดขึ้นในสถานการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่ แน่นนอน แม้จะไม่เห็นรายละเอียดมากนัก

แต่เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ช่วงนั้นเป็นบรรยากาศของการดิ้นรนให้พ้นจากการเป็นอาณานิคม ไม่ว่าในทางการเมืองหรือทางปัญญา อยู่ระหว่างที่มุ่งจะแก้ปัญหาผลสืบเนื่องของสิทธิสภาพนอกอาณาเขต และการค่อย ๆ หมดยุคของคณะที่ปรึกษาชาวต่างประเทศที่รัฐบาลเคยจ้างมาแต่เดิม

ทว่า การพลิกสถานการณ์โลกนับแต่กรณีสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมาอเมริกาได้เด่นผงาดขึ้นเป็นจักรพรรดินิยมใหม่ และทวีบทบาทของตนมากขึ้นในประชาคมโลก รวมทั้งอาณาบริเวณของภูมิภาคแห่งนี้ด้วย สำหรับความสัมพันธ์ต่อประเทศไทยนั้น สหรัฐอเมริกาได้ก้าวเข้ามาจากพื้นฐานเดิมที่ดี คือ ความช่วยเหลือไทยในฐานะพันธมิตรที่ช่วยมิให้ไทยต้องตกอยู่ในฐานะของประเทศผู้แพ้สงคราม และยังช่วยบูรณะประเทศให้พ้นจากภัยสงครามด้วยการให้ความช่วยเหลือ พ.ศ. ๒๔๘๙

ต่อมาสถานการณ์ในเอเชียเปลี่ยนไปในปี พ.ศ. ๒๔๙๑ พื้นที่ของจีนส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน อิทธิพลแห่งความเชื่อว่าจะต้องเป็นผู้พิทักษ์ประเทศเล็กและประชาชนผู้ยากจนในภูมิภาคเหล่านี้ เพื่อผนวกไว้ซึ่งประชาธิปไตยและความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งหมายถึงผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเองด้วย

สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทความช่วยเหลือทางการทหารและอื่น ๆ เข้าสู่ประเทศไทยนับแต่นั้นมา

ปลาย พ.ศ. ๒๔๙๒ สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือเศรษฐกิจและเทคนิคภายใต้โครงการที่ ๔ (Point 4 Program) ซึ่งเป็นโครงการจากข้อเสนอของประธานาธิบดีทรูแมน มกราคม ๑๙๔๙ และเป็นส่วนหนึ่งของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ (ดูรายละเอียดใน Robert H. Ferrell, American Diplomacy : A History (New York : W.W. Norton & Company, 1969) P.P. 702-703)

และความสัมพันธ์ไทย-อเมริกา กอดกระชับยิ่งขึ้นไปอีก เมื่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศจุดยืนเคียงข้างสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ ซึ่งนับได้ว่าเป็นปีสำคัญของหัวเลี้ยวแห่งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม เฉพาะด้านการศึกษาแล้ว ระยะนี้คือการเริ่มต้นของการให้ทุนศึกษาต่อและงานในประเทศสหรัฐอเมริกา และการให้ความช่วยเหลืออีกสารพัดรูปแบบ นักเรียนนอกที่ผ่านอเมริกาก็มีส่วนแพร่ระบาดของความนิยมในวิถีแห่งอเมริกันมิใช่น้อย และพวกเขาเหล่านี้ได้ก้าวขึ้นมามีบทบาทต่อการบริหารประเทศบ้านเมือง ขึ้นมา

เป็นนักบริหารระดับสูงทางการศึกษา ขึ้นมาเป็นผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษาทางการศึกษาชั้นนำของประเทศไทย ล้วนมีความสัมพันธ์ในการรับความช่วยเหลืออย่างเปิดเผยจากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา จากมูลนิธิและชมของชมปัญญาต่าง ๆ

กระทั่งอีกสองทศวรรษต่อมาจึงค่อย ๆ มีคำถามว่านั่นเป็นการช่วยเหลือหรือเป็นการช่วยเหลือ ในทางภูมิปัญญาเราจะสมารถหาความรู้เหล่านั้นอย่างเชื่อง ๆ เดินตามเขาไปเรื่อย ๆ หรือว่าเราจะเรียนรู้พร้อมกับรับอย่างวิพากษ์ เพื่อให้เกิดความพหุพุ่มใจในศักดิ์ศรีของตน และสามารถปรับประสานให้เข้ากับความเป็นจริงของประเทศไทย

คำถามเช่นนี้ เกิดจากบทบาทของปัญญาชนสยามที่มีความปรารถนาแรงกล้าที่จะเป็นตัวของตัวเอง และพ้นจากการเป็นทาสทางปัญญา ฝรั่ง หรือตกอยู่ภายใต้อาณานิคมทางปัญญาของตะวันตก

และเมื่อลองเหลียวมาดสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นแรงผลักดันหรือเป็นตัวเร่งแห่งการตกเป็นอาณานิคมทางปัญญาอีกแรงหนึ่ง หรือไม่

เราและใครคนใดคนหนึ่งอาจตอบโดยเด็ดขาดลงไปคงเป็นการยาก เพราะยังไม่มีการศึกษาวิจัยกันคว่ำสนับสนุนยืนยันได้เพียงพอ

และถึงอย่างไรสิ่งที่เราอาจให้เกียรติแก่ผู้ก่อตั้งแก่ผู้ผลักดันเคลื่อนไหวทางการศึกษาโดยวิธีคิดแบบอเมริกันนั้น ก็น่าจะให้เกียรติในความปรารถนาดีต่อบ้านเมือง ต่อความมุ่งหวังจะใช้ความฉลาดเหล่านั้น

ส่วนจะเป็นความฉลาดที่ขาดความเฉลียวหรือไม่ และความปรารถนาดีที่ท่อมโถมอุทิศ จะยังผลให้เกิดปัญหาทางการศึกษาไทยทั้งในบัดนี้ และต่อไปเพียงไรนั้น

นี่เป็นปัญหาที่น่าคิด น่าค้นคว้าศึกษาวิจัยกันต่อไปมากกว่าที่จะเป็นเพียงการเสนอความเห็นของคน ๆ หนึ่ง ในงานเขียนชิ้นหนึ่ง ซึ่งอาจหละหลวมอยู่ไม่น้อย

สนั่น ปัทมะทิน เล่าถึงความบันดาลใจของตนในฐานะผู้ร่วมก่อตั้งสมาคมในนิตยสาร *ศูนย์ศึกษา* เดือนมิถุนายน ๒๕๐๗ เรื่อง *สมาคมการศึกษา มีกำเนิดมาอย่างไร* มีความบางตอนชี้ให้เห็นอาการนักเรียนนอกที่เห็นบ้านเมืองอื่นมีอะไรอย่างไร แล้วอยากให้ประเทศของตนมีเช่นนั้นบ้าง ยิ่งเมื่อเดินทางไปกรุงปารีสมีผู้ชี้ให้เห็นร้านที่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปรีกษาหารู้จักกัน กระทั่งบันดาลใจมาเปรียบเปรยกับคณะผู้ก่อตั้งสมาคมที่เริ่มจาก ภัตตาคารไต้เกี๋ ถนนเจริญกรุง เมื่อวันที่จันทร์ที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ นั้น น่าจะเป็นเครื่องตอบปัญหาบางอย่างของความ

ไม่เพียงจากระบบการศึกษาไทยขณะนั้น ดร.สาโรช บัวศรี ได้เรียกการประชุมครั้งนั้นอย่างเล่น ๆ ที่เดียวแหละว่า “ไลก์คอนเฟอร์เรนซ์”

แต่เมื่อคณะผู้ก่อตั้งสมาคมมาเริ่มงานนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๖ คือทั้งช่วงห่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ มาหลายปี แม้จะเป็นการเริ่มโดยมุ่งหวังเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา มิใช่ทางการเมืองอย่าง คณะราษฎร ๒๔๗๕

คณะผู้ก่อตั้งสมาคมนี้ คงจะมีได้เฉลี่ยใจและถอบทเรียนแห่งความสำเร็จและล้มเหลวของคณะ ๒๔๗๕ เอาเลยว่า การจะเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพบ้านเมืองกับวัฒนธรรม-ไทยนั้น พึงกระทำอย่างไรมิให้เกิดผลต้านลบ

คณะราษฎรก่อตัวและหารือเป็นเรื่องการล้ม เพราะเป็นภัยอันตรายที่มีอาญาบ้านเมืองรออยู่ การที่รับลงมือก็เพราะความล้มกำลังรวุโหด แต่กระนั้น การรวมตัวของกลุ่มยังมีองค์ประกอบจากคนต่างสาขาวิชาความรู้ ทั้งทหาร ทังพลเรือน

แต่คณะผู้ก่อตั้งสมาคมการศึกษา ฯ มีเงื่อนไขและอยู่ในวิสัยที่ดีกว่า กลับเป็นเพียงรวมกลุ่มนักเรียนนอกที่ศึกษาจากอเมริกาในทางวิชาการศึกษาเท่านั้น

และดูเหมือนจะลงความเห็นและสรุปง่ายเกินไปหรือไม่ยังไม่ทราบได้ ที่จดหมายชี้ชวนประชุมกล่าวว่า

“จากการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ระหว่างผู้ที่ได้ศึกษาวิชาการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาบางคน ในเรื่องหลักและวิชาการจัดการศึกษาของประเทศเรา เห็นว่า บางอย่าง ที่สมควรจะได้ช่วยกันแก้ไข เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งการศึกษาของเราโดยรีบด่วน ด้วยวิธีการอันนุ่มนวล คือ การเผยแพร่ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจเหตุผลสาระและวิธีการ อันแน่ใจแล้วว่าจะนำมาใช้ในประเทศเราได้อย่างปลอดภัยและได้ผลดี

เพื่อให้ความคิดเห็นนี้มีประสิทธิผล สมควรจะได้พบปะผู้ที่มีแนวความคิดเห็นอย่างเดียวกัน เพื่อจะได้พิจารณาหลักการและวิธีดำเนินการตามความประสงค์ต่อไป”

คำกล่าวเช่นนี้มีลักษณะนามธรรม มิได้บ่งบอกว่าดีแล้ว ที่ควรใช้,และแก้ไขคืออะไร อย่างไร หากมีผลทางโฆษณา คือ เป็นการจูงใจไปรวมกลุ่มที่ทำให้รู้สึกที่ดีกว่า ก้าวหน้ากว่า และยังมีวิธีที่ปลอดภัยแก่ทุกคน หากนำจนกว่าถ้าความคิดเห็นนั้นดีจริง ทำไมต้องจำกัดวงพบปะเฉพาะผู้คิดเห็นอย่างเดียวกัน ทำไมไม่เปิดโอกาสให้คนที่เห็นต่าง ๆ กันได้ร่วมเสนอความเห็นหรือวิจารณ์ เพื่อจะได้แง่มุมความคิดที่กว้างขึ้น

หรือกำเนิดสมาคมเกิดจากความรู้สึกส่วนหนึ่งของบรรดาวิร บรุชแห่งทุ่งท้อแท้เมื่อกลับ

จากอเมริกาก็หาโอกาสให้อัตตาของตนขยายได้เต็มที่ยากเหลือเกิน ทั้งความบางตอนของข้อเขียนเดียวกันแล้วว่า

“บางคนแสดงความเข้าใจ บางคนแสดงความรู้สึกไม่ยอมให้ความสนใจมากนัก บางคนถูกอิทธิพลเดิมครอบงำจนสิ้น.....ขั้นเริ่มแรกของการดำเนินงานให้ลุล่วงเป้าหมาย จึงอยู่ที่การรวมความคิดของบุคคลหลาย ๆ คนให้เป็นกลุ่มก้อนกันเสียก่อน หรือที่เรียกว่า ผูกกำลัง”

อย่างไรก็ตาม สมาคมนักก่อตั้งได้ในปีสุดท้าย และได้ผลักดันความคิดทางการศึกษาอันสำเร็จรูปจากอเมริกาสู่วงการการศึกษาไทยมากที่สุดเช่นกัน เพราะนอกจากบทบาทของสมาคมของกรรมการ และสมาชิกในทางส่วนตัวแล้ว ยังอาศัยฐานะบทบาททางราชการเป็นปัจจัยในการผลักดันความคิดเหล่านั้นอีกด้วย

การแพร่ระบาดของความคิดการศึกษาจากอเมริกาที่สมาคมได้ผลักดัน ระยะเวลาอย่างเอางานเอการนั้น สมาคมได้อาศัยสื่อมวลชนอันได้แก่วิทยุ เอกสารสิ่งพิมพ์ และทั้งการส่งหน่วยขยาย ความคิดสายตรงเข้าไปแทรกเป็นเป็นยาตำ เพื่อเสนอความคิดในที่ประชุมการศึกษาและตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

การรณรงค์เพื่อการนี้ทางมูลนิธิอาเซียของสหรัฐอเมริกาเองได้ให้ความสนับสนุนจึง

ทำให้เสริมพลังได้อีกทางหนึ่ง ทั้งข้อความที่กล่าวถึงมูลนิธิว่า

“เมื่อมูลนิธิอาเซีย (The Asia Foundation) ได้รับทราบผลการดำเนินงานของสมาคมศูนย์ศึกษา และเข้าอุปการะด้านการเงินของสมาคมนี้ และจัดเข้าสำนักงานถาวรของสมาคมให้ใหม่ ณ ริมถนนพญาไท ตรงข้ามจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว สมาคมศูนย์ศึกษาก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมการศึกษา”

ความพากพมใจของสมาคมนี้ดังที่แถลงเมื่อครบรอบสิบปีของการก่อตั้งดังที่กล่าวว่า

“นับแต่เริ่มรวมหัวกัน ได้เป็นพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่ในวงการการศึกษาของประเทศไทย เป็นรากเงาให้มีการแก้ไขแผนการศึกษาของชาติใหม่เกิดศัพท์ทางการศึกษาเพิ่มเติมขึ้นอีกมากมาย เกิดการศึกษาแผนใหม่ เกิดการศึกษาแบบพิพฒนาการ เกิดวิธีการสอนแบบโครงการและแบบเรียนด้วยการกระทำเกิดโรงเรียนมัธยมแบบประสม มีการเปลี่ยนแปลงปรัชญาการศึกษาและวิธีวัดผลการศึกษาใหม่ เห็นคุณค่าของการวางแผนการศึกษา การวิจัยการศึกษาและการแนะแนวการศึกษา การหางานจ้างให้นักเรียนทำให้เวลาว่างกันนับว่าเป็นผลงานของบุคคลในคณะนี้ที่เริ่มนำเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ๆ อีกมากมายสุดที่จะนำมากล่าวในที่นี้ให้หมดสิ้นได้” (จากเรื่องสมาคมการศึกษา ฯ มีกำเนิดมาอย่างไร)

ดังนั้น ในท่ามกลางความปีติฟูใจเช่นนี้แหละ เมื่อต่อมาได้มีการค้นพบข้อบกพร่องหลายประการในวงการศึกษารเรา ถึงความใจเร็วด่วนได้ในการสมานความคิดและวิธีการจากระบบการศึกษาในสหรัฐอเมริกา กระทั่งเห็นกันว่าเป็นการตกเป็นอาณานิคมทางปัญญาแล้ว สมา-

คมการศึกษาที่ “นับแต่เริ่มรวมหัวกัน” แม้บัดนี้จะหายหัวไม่ค่อยเห็นมีกิจกรรมแก่นสารอะไรเท่าที่ควรแล้ว ก็ควรรับส่วนเฉลี่ยในคำกล่าวว่าเป็นตัวเร่งของอาณานิคมทางปัญญาจากยุคหนึ่งสมัยหนึ่งได้บ้างดอกกระมัง